

БЕСЕДИНА М. О.,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

УДК 378:37.014.6

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Аналіз педагогічних і методичних праць вказує, що в багатьох з них, наприклад, Є.І.Петровського, М.О.Архангельського, Т.С.Панфілова, Г.І.Кузьміна, термін «перевірка знань студентів» ототожнюється чи замінюється терміном «контроль знань», у той же час, як перевірка є структурним елементом контролю. Правильно розкриває зміст поняття контролю знань М.О.Сорокін, вказуючи що контроль означає перевірку. Контроль, перевірка і оцінка результатів навчання – це складові частини навчально-виховного процесу, без яких неможливо уявити педагогічну взаємодію між студентом та викладачем. Якщо контроль і перевірка побудовані правильно, вони сприяють своєчасному виявленню прогалин у знаннях і вміннях студентів, повторенню і систематизації матеріалу, встановленню рівня готовності до засвоєння нового матеріалу, формуванню вміння користуватися прийомами самоперевірки і самоконтролю. Щоб ці та інші завдання успішно розв'язувалися, розглянемо функції контролю і перевірки знань, умінь та навичок студентів. Зауважимо, що результати, контролю – це основа оцінки навчальних досягнень студентів, яка характеризує рівень оволодіння студентами знань, умінь і навичок згідно з вимогами навчальних програм. Поняття «контроль знань» студентів значно ширше, ніж поняття «перевірка». Це поняття є родовим по відношенню до таких понять, як «перевірка знань», «оцінка знань», «результати навчальних досягнень». Перевірка знань вживається у вузькому значенні як методичний прийом у зв'язку з оцінкою результатів того чи іншого завдання, їй більше властиві навчальні функції. Контроль знань, як правило, спрямований на виявлення рівня засвоєння студентами вже вивченого матеріалу проводиться здебільшого викладачем. Оцінка знань студентів означає відношення від того, що студент знає, до того, що повинен знати на даний момент навчання. Оцінка часто фіксується за допомогою вимірювання (балів). Результати оцінювання навчальних досягнень (урахування системи оцінювання) — виставлення балів в класних журналах, в щоденниках та інших документах. Про роль і сутність контролю знань учнів говориться в багатьох педагогічних працях. Ідеї контролю, зокрема, розроблялися в працях Я.А.Коменського, А.В.Дістервега, Н.І.Пирогова, К.Д.Ушинського та інших. Педагог Я.А. Коменський, основоположник шкільного навчання, у своїй книзі «Велика дидактика» сформулював дидактичні вимоги до навчання, дав вказівки, як планувати урок. Зокрема, він вказував, що частину уроку необхідно відвести для опитування учнів. Ідеї контролю, запропоновані Я.А. Коменським, сформульовані у вигляді коротких правил у одній з його праць. Ці правила детально встановлюють порядок контролю знань студентів для сучасної вищої школи:

- Викладач на кожному занятті перевіряє знання, викликаючи декількох учнів;
- У кінці навчального року відбувається атестація — підсумковий контроль.

Паралельно з іншими дидактичними принципами Я.А.Коменський на перший план висуває результати оцінювання навчальних досягнень учнів. Німецький педагог А.В.Дістервег приділяв велику увагу засвоєнню вивченого матеріалу. Одним з показників такого засвоєння є здібність учнів ясно і чітко переказати суть справи. Він висуває правило для вчителя: «Піклуйся про те, щоб учні не забували того, що вивчили» і рекомендує повертатися до вивченого частіше.

Отже, висуваються ідеї систематичного контролю за результатами навчання студентів. На аналогічних позиціях стояв російський педагог М.І.Пирогов. Він вимагав, щоб вчителі і керівники прогімназій і гімназій добре навчали учнів і піклувалися про їх результати навчання, пропонував, щоб переведення з класу в клас здійснювалось за результатами підсумкового контролю, негативно відносився до перевірних екзаменів, відмічаючи в них елементи випадковості і формалізму.

Конструктивні ідеї контролю знань учнів висловлені К.Д.Ушинським. Якщо в знаннях учнів виявлені прогалини то здебільшого це пояснюється недосконалим викладанням, нераціональним застосуванням методів навчання, системи завдань, невмінням учителя своєчасно помічати свої помилки і помилки дітей. Охарактеризувавши типову для вітчизняної школи систему перевірки, К.Д.Ушинський писав: «Учитель опитує одного, двох, трьох, а інші в цей час вважають себе вільними від усяких справ». Він вважав: якщо основна ціль лише в тому, щоб формально перевірити знання, вірніше виставляти оцінки, то така перевірка — даремна витрата часу. К.Д. Ушинський вимагав, щоб учитель активізував дітей під час перевірки знань. Він виступав за своєчасний контроль, за такі методи перевірки знань учнів, які активізували б увесь клас. Педагог чітко виділяє ідеї тематичного контролю, однак обґрунтовує основні вимоги до перевірки і оцінки знань учнів, які отримали реалізацію і в наш час.

Однією з найважливіших сфер розвитку євроінтеграції є сфера вищої освіти, де вона набула форм Болонського процесу. На сьогодні 46 європейських країн, включно з Україною, є його учасниками. Крім того, значна кількість міжнародних організацій підтримують ідеї процесу та сприяють його реалізації.

Болонський процес (БП) – це процес європейських реформ, що спрямований на створення спільної Зони європейської вищої освіти до 2010 року. Болонський процес офіційно розпочався у 1999 році з підписання Болонської декларації. Передумовою її створення стало підписання Великої Хартії європейських університетів (Magna Charta Universitatum).

Згідно з цілями БП до 2010 року освітні системи країн-учасниць Болонського процесу повинні бути змінені, щоб сприяти:

- полегшеному переїзду громадян з метою подальшого навчання чи працевлаштування у Зоні європейської вищої освіти;
- зростанню привабливості європейської вищої освіти;
- розширенню Європи та забезпеченню її подальшого розвитку як стабільного, мирного, толерантного суспільства.

Слід зазначити, що БП не передбачає створення повністю ідентичних систем освіти у різних країнах, він призначений лише для зміцнення взаємозв'язків та покращення взаєморозуміння між різними освітніми системами.

19 травня 2005 року у норвезькому місті Берген на Конференції міністрів країн Європи Україна приєдналася до Болонського процесу, зобов'язавшись внести відповідні зміни у національну систему освіти та приєднатися до роботи над визначенням пріоритетів у процесі створення єдиного європейського простору вищої освіти до 2010 року.

Ключовими позиціями Болонського процесу є шість його цілей.

По-перше, це – уведення двоциклового навчання. В першому циклі одержується ступінь бакалавра. Його тривалість – не менше трьох і не більше чотирьох років. Другий цикл передбачає отримання ступеня магістра – через один-два роки після одержання ступеня бакалавра. Вважається за потрібне додати докторський рівень як третій щабель Болонського процесу, що доповнює два основних щаблі вищої освіти. Це – за умови загальної тривалості навчання 7-8 років.

По-друге, запровадження кредитної нагромаджувальної системи організації навчального процесу. Пропонується запровадити систему обліку трудомісткості навчальної роботи в кредитах. Студент отримує можливість вивчати ряд предметів за власним вибором з урахуванням профілю і специфіки його майбутньої роботи. Відповідно змінюється і система оцінювання знань студентів.

По-третє, формування системи контролю якості освіти. Передбачається організація акредитаційних агентств, незалежних від національних урядів і міжнародних організацій. Оцінка буде ґрунтуватися не на тривалості або змісті навчання, а на тих знаннях, уміннях і навичках, що отримали випускники.

По-четверте, розширення мобільності студентів і викладачів. Передбачається істотний розвиток мобільності студентів, розширення мобільності викладацького й іншого персоналу для взаємного збагачення європейським досвідом.

По-п'яте, забезпечення працевлаштування випускників. Знання й уміння випускників повинні бути застосовані і практично використані на користь усієї Європи, затребувані європейським ринком праці. Буде запроваджено Додаток до диплома, який рекомендований ЮНЕСКО. Планується працевлаштування на рівні бакалаврів.

По-шосте, забезпечення привабливості європейської системи освіти. Це спрямовується. На залучення в Європу більшої кількості студентів з інших регіонів світу. Цьому сприятимуть запровадження загальноєвропейської системи гарантії якості освіти, легко доступних кваліфікацій і кредитної нагромаджу вальної системи.

Всі зусилля будуть спрямовані на забезпечення більш тісних зв'язків між вищою освітою і дослідницькими системами в кожній із країн-учасниць. Таким способом буде зміцнюватись фундамент «Знань» для Європи. Найпоширенішою формою контролю знань студентів у системі кредитно-модульного навчання є тестовий контроль. Йому приділяється велика увага і з боку методистів і з боку педагогів і психологів. Отже, тестовий контроль (від англ. Test – випробування, іспит) все ширше використовується для визначення рівня сформованості знань і вмінь з навчальної дисципліни. Такий вид передбачає однакові вимоги до усіх студентів, допомагає уникати надмірних хвилювань, надає можливості ефективніше використовувати час, стимулює студентів до самоконтролю. Однак тестування краще використовувати для виявлення знання фактів, для визначення вмінь творчо використовувати набуті знання більш ефективними є інші методи контролю.

Дидактичний (педагогічний) тест – система завдань специфічної форми, певного змісту, що дозволяє якісно оцінити і виміряти рівень знань, умінь і навичок студентів. Тест має містити достатню кількість тестових завдань.

Тести можуть бути: короткими (10-20 завдань); середніми (до 300 завдань); довгими (більш як 300 завдань). Оптимальна кількість – 40-60 завдань (В.С.Лозниця). Складання тестів передбачає таку послідовність дій:

1. Визначення мети тестування.
2. Структурування навчального матеріалу.
3. Вибір оптимальної форми тестових завдань.
4. Визначення методики оцінювання.
5. Складання тестових завдань та їх апробація.
6. Визначення якості тесту.
7. Організація тестування. Існує декілька форм тестових завдань.

У тестовому контролі важливу роль відіграють відповідні педагогічні функції, які притаманні і для інших контрольних методів та форм. Дослідники визначають такі функції перевірки якості знань студентів як контрольна, навчальна, виховна, організаторська, розвиваюча і методична. Охарактеризуємо декілька.

Контрольна функція. Найбільш важливою функцією перевірки і оцінки знань є контрольна. Перевірка і оцінка знань – одна з форм державного контролю. Показники контролю знань студентів є єдиною основою для

судження про результати навчання, а отже для вирішення таких важливих питань, як переведення на наступний курс, призначення стипендії, випуск з вузу і видача диплома. Дані про результати контролю знань студентів слугують основними показниками, за якими оцінюється робота не тільки окремих студентів і викладачів, але і цілих академічних груп, курсів, факультетів і вузів у цілому.

Навчальна функція. Перевірка і оцінка знань студентів за правильної їх організації слугують не тільки цілям контролю, але і цілям навчання, вони завжди певною мірою залежать від педагогічної майстерності викладача, є навчальними і не можуть бути іншими.

Важливу роль у поповненні і удосконаленні знань відіграє процес підготовки студентів до заліків і екзаменів, заліку з контрольної роботи і захисту курсових робіт. При цьому ґрунтовно перероблюється весь фактичний матеріал даної науки, а не тільки якоїсь її частини. Підготовка до відповіді, викладення відповіді на папері, усні відповіді на поставлені викладачем запитання і под. завжди пов'язані з напруженою розумовою діяльністю студента: зміст відповіді має бути старанно продуманим, необхідні знання для цього уважно відібрані, щоб викладач міг їх виміряти за різними параметрами, у тій чи іншій формі виражені. Перевірка знань тісно пов'язана з відтворенням і повторенням раніше вивченого, а це завжди ефективно допомагає їх удосконаленню.

Таким чином, проблемою контролю знань студентів займалися такі дослідники минулого, як: Я.А.Коменський, А.В.Дістервег, Н.І.Пирогов, дослідники сучасності – Є.І.Петровський, М.О.Архангельський, Т.С.Панфілов, Г.І.Кузьміна. Сучасні науковці у системі контролю виділяють такі особливості:

- усне опитування може бути індивідуальним і фронтальним;
- запитання для усної перевірки знань поділяють на основні, додаткові і допоміжні;
- письмовий контроль можна здійснювати у вигляді диктантів, відповідей на запитання, розв'язання задач, виконання вправ, тестових завдань, лабораторних робіт, графічних робіт, написання рефератів, доповідей тощо;
- у деяких випадках можна організувати комбіноване (ущільнене) опитування, за якого викладач одночасно запрошує до відповіді декількох студентів, один з яких відповідає усно, один – два готуються до відповіді біля дошки, інші – виконують індивідуальні письмові завдання на місцях;
- важливою формою контролю у сучасній системі оцінювання є тестування, яке набирає все більше прихильників.

Література

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; [голов. ред. В. Г. Кремень.] – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посібник / [за ред. В. Г. Кременя], – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
3. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.) / [За ред. В.Г.Кременя]. – Тернопіль: Вид-во ТДПУ, 2004. – 147 с.
4. Журавський В.С. Болонський процес; головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти: Наук.-метод. вид.; [М-во освіти і науки України. Нац. Техн. Ун-т України «Київ, політехн. Ін-т.»] / В.С.Журавський, М.З.Згуровський – К.: Політехніка, 2003. – 195 с.
5. Олійник П. М. Форми та методи активного навчання при підготовці фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів і критерії їх вибору / П. М. Олійник // Науковий вісник Національного аграрного університету. -2000, -Вип. 30, - С. 61-71.
6. Романишина Л. М. Система поетапного контролю навчальної діяльності студентів педагогічних університетів за модульно-рейтинговою технологією навчання з дисциплін природничого циклу : дис. ... докт. пед. наук / Л. М. Романишина, - К, 1997. – 454 с.

Беседина М.О. Методи контролю якості знань студентів вищих навчальних закладів в умовах європейської інтеграції вищої освіти України

Анотація. В статті розглядаються питання про контроль знань студентів у вищих навчальних закладах, які в першу чергу, повинні орієнтуватися на міжнародні норми. Це пов'язано з тим, що Україна є учасником Болонської системи оцінювання знань студентів і наш технологічний рівень оцінювання повинен відповідати даній системі. Але за умови стабільного щорічного зростання технологізації процесу оцінювання, до 2022 року, методи оцінювання знань студентів вийдуть на світовий рівень. **Ключові слова:** контроль знань, вищий навчальний заклад, міжнародні норми, Болонська система, технологічний рівень, комп'ютеризація.

Беседина М.О. Методы контроля качества знаний студентов высших учебных заведений в условиях европейской интеграции высшего образования Украины

Аннотация: В статье рассматривается вопрос о контроле знаний студентов в высших учебных заведениях, который в первую очередь, должен ориентироваться на международные нормы. Это связано с тем, что Украина - участник Болонской системы оценивания знаний студентов и наш технологический уровень должен соответствовать данной системе. Но при условии стабильного ежегодного роста технологизации процесса обучения, к 2022 году, методы оценивания знаний студентов, в технологическом аспекте, выйдут на мировой уровень. **Ключевые слова:** контроль знаний, высшее учебное заведение, международные нормы, Болонская система, технологический уровень, компьютеризация.

Besedina M. Quality control methods of university student's knowledge under European integration of the higher education of Ukraine in the context of Bologna process

Annotation. Considering the question of control of knowledge of students in higher education establishments, first of all, we need to orient to international norm. Since Ukraine is a party to the Bologna system of evaluation of students' knowledge, our technology level must comply with the system. Unfortunately, today, we are far from the students' knowledge of assessment methods, for example, in Europe, and that serves as the internal situation in the country and outside. We still have a large percentage of teachers «old school». We have the same low level of computerization college. But most importantly, we see the development in this area. And provided a stable annual growth rate, the same rate, by 2022, methods for estimating students' knowledge in terms of technology, will take on the world level. **Keywords:** control of knowledge, higher education, international norms, the Bologna system, level of technology and computerization.

БИКОВА Є. К.,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
м. Київ

УДК 398(430)

АКТУАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ЧУЖИЙ» В НІМЕЦЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ

Вибір анекдоту як об'єкту дослідження обумовлений актуальністю лінгвокультурного підходу до нього в сучасній лінгвістиці. До жанрів фольклору зазвичай відносять народні казки, легенди, прислів'я, приказки і т.д. Найбільш недослідженим жанром фольклору є жанр анекдоту.

Анекдот – жанр, який несе в собі особливий значущість для дослідників лінгвокультури. Його специфіка обумовлена двома моментами. По-перше, анекдот знаходиться на межі мовних і літературних жанрів, тобто він, є останнім живим фольклорним жанром, являє собою колективний досвід рядового носія культури і мови, а не професійного літератора. По-друге, анекдоту притаманна глобальність, тобто він відображає всі значущі сторони життя суспільства, завдяки йому всі важливі культурні концепти набувають предметності («життя-смерть», «родина» і т.д.).

Ми розглянемо концепт «чужий» в анекдоті саме під лінгвокультурологічним кутом. Лінгвокультурологія – це нова галузь лінгвістики, яка вивчає особливості вияву в мові культури народу. Спосіб організації об'єктивної дійсності й особливості її сприйняття певним колективом відображається в категоріях, одиницях і формах мови. У мові людина закріплює і зберігає результати пізнання об'єктивної дійсності, з покоління в покоління передає набутий досвід і знання, через мову сама збагачується досвідом інших. Мова є основною формою реалізації мовної свідомості багатьох поколінь людей, носіїв певної мови. Відображені в мові знання й уявлення про довкілля складаються в певну систему поглядів, своєрідну колективну мовну філософію, яка регулює поведінку носіїв мови. Отже, мова не тільки відображає навколишній світ, а й інтерпретує його, виявляє особливі стереотипи, які успадковує людина і якими програмується її життя. Основним об'єктом лінгвокультурології є концепт. Є.С. Кубрякова дає наступне визначення концепту – «це багатомірний розумовий конструкт, який відображає процес пізнання світу, результати людської діяльності, його досвід і знання про світ, який зберігає інформацію про нього».

Анекдот є одним з небагатьох продуктивних жанрів сучасного фольклору, у якому знаходить відбиток національно-культурна специфіка певного лінгвокультурного середовища. На рівні тексту анекдоту закріплені норми, світосприйняття і соціально-психологічні постанови і етнічні уявлення.

Словник Даля тлумачить анекдот таким чином: «Анекдот, коротка за змістом і стиснена розповідь про чудовий або забавний випадок; байка, баутка».

Щоб зрозуміти характер досліджуваного жанру треба звернутись до історії його походження. Одне з значень слова анекдот – «невиданий», «неопублікований». Сам термін «анекдот» з'явився в Візантії завдяки книзі історика «Таємна історія» Прокопія Кесарійського у 550 році. В ній розповідалося про випадки з приватного життя імператора Юстиніана і його придворних. Пізніше анекдотами почали називати розповіді про видатних людей, про їхні незвичайні вчинки, про курйозні ситуації, які з ними відбувалися. Найперші анекдоти являли собою веселі повчальні розповіді, які «прив'язувались» до імен відомих людей, носили пізнавальний і повчальний характер. Пізніше анекдот майже відкинув повчальну функцію. Його головною рисою став гумор, а типи персонажів значно збільшились.

Таким чином, виходячи з самої етимології слова (неопублікований, що не належить до широкого розголосу) можна зробити висновок, що анекдоти того часу – це частково міські плітки і чутки. Навіть будучи здобутком міського фольклору в наш час, анекдот не втратив здатності передавати певні філософські погляди і виступає носієм стереотипів.

Сучасні анекдоти є багатоплановим явищем, що виступає предметом літературознавчого (естетичного), культурологічного, семіотичного, соціологічного, психологічного і історико-політичного аналізу. Ми розглядаємо анекдот з погляду закладеного в ньому етнічних стереотипів (на прикладі німецьких етнічних анекдотів). Етнічні стереотипи – це уявлення одного народу про інший. В кожній культурі існують два типи анекдотів про представників іншого народу: про "дурнів" і про "хитрунів", і етнічні анекдоти можуть існувати тільки при наявності повної парадигми:

хитруни - нормальні люди (вони ж - розповідачі анекдоту) – дурні.

Уявлення про "дурнів" і "хитрунів" пов'язане з уявленнями даного соціуму про себе як про "норму". "Інші" (нім. *Fremd*) могли відрізнитися від "норми", наприклад, іншим ставленням до роботи і дозвольному проведенню часу, характером і т.д. Зазвичай в одному анекдоті зустрічається такі комбінації: хитрун-нормальний, дурень -нормальний.